

Glosa

do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2009 r., III CZP 89/09

Notariusz może sporządzić akt poświadczenia dziedziczenia także wtedy, gdy jeden ze spadkobierców powołanych do dziedziczenia nie żyje.

Komentowana uchwała odnosi się do zupełnie nowej w naszym porządku prawnym instytucji poświadczenia dziedziczenia przez notariusza¹. Poruszone w niej zagadnienie prawne było do tej pory rozstrzygane w różny sposób. Według jednego poglądu okoliczność, że którykolwiek ze spadkobierców nie żyje, nie stanowi przeszkody do sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia przez notariusza². Zgodnie natomiast z przeciwnym zapatrywaniem notariusz powinien w tej sytuacji odmówić dokonania czynności³. Wobec tych trudnych do zbagatelizowania rozbież-

¹ Por. art. 95a i nast. ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.), dalej: pr. not.

² A. B i e r a n o w s k i, *Uwagi o dopuszczalności tzw. piętrowego poświadczenia dziedziczenia*, Rejent 2009, nr 5, s. 148 i nast.; P. B o r k o w s k i, *Komentarz do ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 07. 181. 1287), w zakresie zmian do ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (DZ. U. 08. 189. 1158)*, Lex 2009, komentarz do 95b, uw. 5.

³ Por. załącznik do uchwały nr VI/78/2006 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 24 listopada 2006 r., s. 1-2 (dostępny na stronie <http://www.krn.lex.pl>); stanowisko Krajowej Rady Notarialnej z dnia 28 lutego 2009 r. przytoczone w uzasadnieniu do głosowanej uchwały; B. K o r d a s i e w i c z, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 476, którego zdaniem uprawnienia związane z wydaniem poświadczenia dziedziczenia są ściśle osobiste i co do zasady nie przechodzą na spadkobierców spadkobiercy, za wyjątkiem sytuacji, gdy spadkobierca zmarł przed upływem terminu do złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia spadku.

ności jako przezorne trzeba ocenić zachowanie notariusz, która w okolicznościach sprawy odmówiła sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia ze względu na to, że zmarł jeden ze spadkobierców powołanych do dziedziczenia. Należy bowiem pamiętać, że w świetle orzecznictwa dokonanie przez notariusza nieprawidłowej wykładni prawa – nawet na gruncie wieloznacznego tekstu prawnego – nie zwalnia go co do zasady z odpowiedzialności cywilnej za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnej⁴ (art. 49 pr. o not.). Dzięki natomiast postawie notariusz, która odmówiła dokonania czynności, powstała możliwość zaskarżenia jej decyzji w drodze zażalenia, co w konsekwencji stworzyło sposobność do przedstawienia spornego zagadnienia prawnego pod rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego. Podjęta w wyniku tego uchwała z pewnością przyczyni się do ujednoczenia praktyki notarialnej⁵.

W sprawie, w której sformułowane zostało pytanie prawne, notariusz miała poświadczyć dziedziczenie po spadkodawczyni, po której dziedziczyli nieżyjący małżonek oraz troje jej dzieci. Sąd Najwyższy uznał, że w takich okolicznościach faktycznych notariusz może sporządzić akt poświadczenia dziedziczenia. Należy przyłączyć się do tego bardziej przekonującego stanowiska. Nie nasuwają uwag zaprezentowane w uchwale rezultaty wykładni art. 95b i art. 95e § 2 pkt 2 pr. o not. za pomocą reguł znaczeniowych języka prawnego i języka ogólnego. Rzeczywiście jest tak, że zwrotu „osoba nieobecna”, który występuje w tekstach prawnych, zwykle nie należy odnosić do osób, które nie żyją⁶. Również w języku ogólnym zwrot ten nie zawsze musi obejmować swym znaczeniem także

⁴ Por. wyrok SN z dnia 7 listopada 1997 r., II CKN 420/97 (OSNC 1998, nr 5, poz. 76). Odmienne zob. A. O l e s z k o, *Odpowiedzialność notariusza za szkodę powstałą w związku z błędną wykładnią prawa (uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1997 r. II CKN 420/97)*, Rejent 1998, nr 7-8, s. 27; M.K. K o l a s i Ń s k i, *Odpowiedzialność cywilna notariusza*, Toruń 2005, s. 72-75.

⁵ Okoliczności, w jakich zapadła uchwała, przypominają opisany w literaturze tryb odmowy dokonania czynności notarialnej na próbie; por. S. S z e r, *Prawo o notariacie. Komentarz do czynności notarialnych*, Warszawa 1934, s. 23. Według tej relacji praktyka taka miała utrwalić się jeszcze przed unifikacją prawa o notariacie w 1933 r. i służyła do wyjaśniania przepisów prawnych, których znaczenie normatywne było wątpliwe.

⁶ Por. np. art. 184 § 1-2 k.r.o. i art. 214 § 1, art. 601, art. 635 § 3, art. 847 § 2 i art. 928 k.p.c.

kogoś, kto żyje⁷. Nie można również nie dostrzegać, że art. 95b pr. o not. w istotnej części stanowi powtórzenie art. 669 k.p.c. Przepis ten określa, kto podlega wezwaniu na rozprawę w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku i w ten sposób wyznacza krąg zainteresowanych, którzy koniecznie powinni wziąć udział w takim postępowaniu⁸. Zgodnie z brzmieniem art. 669 k.p.c. sąd ma obowiązek wezwać na rozprawę wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Z kolei w myśl art. 95b pr. o not. notariusz obowiązany jest spisać protokół dziedziczenia przy udziale wszystkich osób, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. W treści tego przepisu nie można wobec tego doszukiwać się przeszkód do sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia w sytuacji, gdy jeden ze spadkobierców zmarł, podobnie jak nie sposób przyjmować, że w art. 669 k.p.c. ustanowiono zakaz wydawania przez sąd w takiej samej sytuacji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku⁹. Z prawa o notariacie nie wynika natomiast, aby w czynności sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia nie mogli wziąć udziału następcy prawni spadkobiercy, który zmarł.

Podzielić trzeba także argumenty natury pozajęzykowej, które Sąd Najwyższy przytoczył w celu uzasadnienia swego stanowiska. Ich spektrum jest szerokie, gdyż odnoszą się one do możliwych następstw przyjętego kierunku wykładni oraz biorą pod uwagę funkcję pozasądowego sposobu potwierdzania praw do spadku, która została w uchwale dokładnie objaśniona, również w oparciu o materiały powstałe podczas procesu legislacyjnego. Dodatkowo argumentacja ta uwzględnia potrzeby w za-

⁷ Nieobecny to bowiem taki, którego nie ma w danym miejscu o określonej porze; por. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, Poznań 1999, t. 23, s. 424.

⁸ T. F e l s k i, *Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku*, rozprawa doktorska, Toruń 1987, s. 83; por. K. K o r z a n, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 302.

⁹ Zwrócił na to uwagę A. B i e r a n o w s k i, *Uwagi o dopuszczalności...*, s. 148-149. W orzecznictwie zostało już poza tym wyjaśnione, że w takim wypadku w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku powinni brać udział wszyscy zainteresowani, a więc nie tylko bezpośredni spadkobiercy, lecz i osoby, na które przeszły prawa spadkobierców; zob. orzeczenie SN z dnia 2 października 1948 r., C 568/48 (Zb. Orz. SN 1949, nr II-III, poz. 46).

kresie bezpieczeństwa obrotu, któremu według trafnych ustaleń Sądu Najwyższego, w żaden szczególny sposób nie zagraża to, że notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia po śmierci jednego ze spadkobierców, ponieważ także w tej sytuacji w równym stopniu działają mechanizmy zabezpieczające przed nieprawidłowym wykorzystaniem tej instytucji. Do mechanizmów tych należy przede wszystkim zaliczyć: ustanowienie wymogu złożenia zgodnego żądania poświadczenia dziedziczenia przez wszystkie zainteresowane osoby (art. 95c § 2 pkt 1 pr. o not.), możliwość odmowy dokonania czynności, jeżeli notariusz poweźmie wątpliwości co do osoby spadkobiercy (uczestnika czynności) i wysokości udziałów w spadku (art. 95e § 1 pr. o not.)¹⁰ oraz ustanowiony w art. 679 § 4 k.p.c. środek w postaci wniosku o uchylenie przez sąd aktu poświadczenia dziedziczenia, jeśli potwierdza on prawa do spadku w sposób niezgodny z rzeczywistym stanem prawnym.

Jedynie w uzupełnieniu stanowiska zajętego przez Sąd Najwyższy można zwrócić uwagę na dwie kwestie, które nie zostały szerzej podjęte w uchwale.

Pierwsza z nich dotyczy zasady postępowania przy sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia, gdy jeden ze spadkobierców nie żyje. Nie wiadomo bowiem, czy sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia musi zostać w tej sytuacji poprzedzone sądowym stwierdzeniem albo notarialnym poświadczeniem praw do spadku po nieżyjącym spadkobiercy. W pojęciu tzw. „piętrowych” poświadczeń dziedziczenia, którym w swym wywodzie posłużył się także Sąd Najwyższy, mieści się tymczasem sugestia, że poświadczenie dziedziczenia w takim wypadku powinno łączyć się z ustaleniem porządku dziedziczenia na poziomie („piętrze”) sukcesji po spadkobiercy, który nie żyje¹¹.

Zagadnienie to należy rozstrzygnąć przy uwzględnieniu treści art. 1027 k.c. W myśl tego przepisu względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia tylko stwierdzeniem nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia. Trzeba wyklu-

¹⁰ O gwarancyjnym charakterze tej przesłanki por. R. K a p k o w s k i, *Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia*, PiP 2009, z. 11, s. 81.

¹¹ Zob. A. B i e r a n o w s k i, *Uwagi o dopuszczalności...*, s. 146-147 przyp. 6 i s. 151.

czyć, aby osobą trzecią w rozumieniu tego unormowania mógł być notariusz, który sporządza akt poświadczenia dziedziczenia. Nie było dotąd sporu, że art. 1027 k.c. nie znajduje zastosowania w relacji, jaka powstaje pomiędzy sądem jako organem postępowania cywilnego a spadkobiercami, którzy biorą udział w takim postępowaniu¹². Natomiast notariusz nie jest uczestnikiem postępowania, które służy do uzyskania aktu poświadczenia dziedziczenia, lecz zajmuje w nim również pozycję swego rodzaju organu na wzór sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

W postępowaniu przed notariuszem art. 1027 k.c. nie znajduje także zastosowania, jeżeli wszystkie osoby dziedziczące wspólnie z nieżyjącym spadkobiercą pozostają jednocześnie jego wyłącznymi spadkobiercami¹³. Takowi spadkobiercy są bowiem osobami, które właśnie roszczą sobie z tytułu dziedziczenia prawa do spadku po nieżyjącym spadkobiercy, która to sytuacja pozostaje poza zakresem regulacji art. 1027 k.c. Przepis ten

¹² Świadczy o tym powszechne stanowisko, że w postępowaniu cywilnym przymiot spadkobiercy musi być wykazany postanowieniem sądu stwierdzającym nabycie spadku wyłącznie wtedy, gdy to spadkobierca powołuje się w tym postępowaniu wobec osoby trzeciej na swe prawa spadkowe z tytułu dziedziczenia; potrzeba taka przykładowo nie zachodzi w sprawie o zapłatę zachowku (por. uchwałę SN z dnia 21 kwietnia 1967 r., III CZP 29/67, OSNCP 1967, nr 12, poz. 214) czy w sprawie osoby trzeciej dochodzącej roszczenia wobec spadkobiercy (por. orzeczenia SN z dnia 4 października 1957 r., I CR 584/57, OSNCK 1959, nr 4, poz. 97; z dnia 27 listopada 1961 r., 2 CR 1043/60, OSNCP 1963, nr 2, poz. 35; z dnia 19 czerwca 1975 r., III CRN 102/75, OSNCP 1976, nr 6, poz. 139); zob. także J. Ignaczewski, *Prawo spadkowe. Art. 922-1088 KC. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 268; M. Sychowicz, [w:] *Kodeks cywilny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2005, t. II, s. 922-923; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki*, Warszawa 2008, s. 235-236; J. Krems, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008, s. 1617. Natomiast w wyroku z dnia 16 stycznia 2002 r., I SA 1421/00 (Lex nr 78481) Naczelny Sąd Administracyjny stwierdził, że ustalenie kręgu spadkobierców nie jest dopuszczalne w postępowaniu administracyjnym; podobne stanowisko w odniesieniu do postępowania przez organem podatkowym zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 lipca 1988 r., III ARN 35/88 (OSNCP 1990, nr 10-11, poz. 138); zob. jednak częściowo krytyczne w tym zakresie uwagi S. Babiara (S. Babiara, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2010, s. 158).

¹³ Dotyczy to przykładowo poświadczenia praw do – otwartych w różnych chwilach – spadków po rodzicach, po których dziedziczą jedynie ich wspólne dzieci. Można przypuszczać, że takie były okoliczności faktyczne sprawy, w której zapadła głosowana uchwała.

może mieć natomiast znaczenie, jeżeli powołani do spadku po nieżyjącym spadkobiercy nie należą wspólnie z nim do grona współspadkobierców osoby, po której porządek dziedziczenia ma zostać określony w akcie poświadczenia¹⁴. Osoby dziedziczące wspólnie z nieżyjącym spadkobiercą mogą wtedy zostać uznane wobec jego spadkobierców za osoby trzecie, które nie roszczą sobie praw do spadku po nim z tytułu dziedziczenia. Uwaga ta jednak wcale nie przesądza, aby w takim wypadku przy poświadczaniu dziedziczenia notariusz musiał wymagać od spadkobierców nieżyjącego spadkobiercy udowodnienia ich praw do spadku postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku albo aktem poświadczenia dziedziczenia. Utrwaliło się bowiem stanowisko, że wykazanie praw do spadku za pomocą tego rodzaju dokumentów powinno nastąpić jedynie wówczas, gdy osoba trzecia podnosi zastrzeżenia przeciwko uznaniu za spadkobierców osób, które zgłaszają się jako następcy prawni zmarłego¹⁵. Spór co do tej kwestii nie może natomiast istnieć w postępowaniu, w którym ma zostać sporządzony akt poświadczenia dziedziczenia, skoro osoby biorące udział w dokonywaniu tej czynności muszą złożyć zgodne żądanie poświadczenia dziedziczenia (art. 95c § 2 pkt 1 pr. o not.)¹⁶.

Przy sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia w sytuacji, gdy jeden ze spadkobierców zmarł, notariusz nie musi zatem uzależniać dokonania

¹⁴ Przypadek taki wystąpi przykładowo wtedy, gdy spadkobiercami są wyłącznie dzieci spadkodawcy, a jeden ze spadkobierców zmarł po otwarciu spadku, pozostawiając dzieci i małżonka albo tylko dzieci.

¹⁵ Por. orzeczenie SN z dnia 21 listopada 1950 r., C 353/50 (Zb. Orz. SN 1951, nr II, poz. 47); J. I g n a c z e w s k i, *Prawo spadkowe...*, s. 267; M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 922; E. S k o w r o Ń s k a - B o c i a n, *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 235; J. K r e m i s, [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 1617.

¹⁶ Także w praktyce sądowej nie ma wahań przed tym, aby w takiej sytuacji to sąd mógł samodzielnie ustalić krąg osób dziedziczących po nieżyjącym spadkobiercy, przy czym za wystarczający dowód na to, że nie ma innych spadkobierców spadkobiercy, uznawane jest zapewnienie spadkowe; podobnie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do uchwały z dnia 9 czerwca 1949 r., C 230/49 (Zb. Orz. SN 1949, nr II-III, poz. 31); J. P i e t r z y k o w s k i, [w:] K. L i p i ń s k i, J. P i e t r z y k o w s k i, *Kodeks postępowania niespornego z orzecznictwem okresu powojennego*, Warszawa 1959, s. 279. Aczkolwiek w postanowieniu z dnia 22 kwietnia 1950 r. (Wa. C. 3/50, DPP 1950, nr 7, s. 60) Sąd Najwyższy poddał pod rozagę pogląd, czy w takim wypadku nie byłoby celowe zawieszenie postępowania do czasu stwierdzenia praw do spadku po nieżyjącym spadkobiercy, co jest jednak możliwe tylko wtedy, gdy takie postępowanie będzie już w toku.

czynności od wykazania przez zgłaszających się spadkobierców nieżyjącego spadkobiercy ich praw do spadku za pomocą postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo aktu poświadczenia dziedziczenia¹⁷. Przedstawienie tych dokumentów notariuszowi przed sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia albo sporządzenie tych aktów w odpowiedniej kolejności („piętami”) istotnie wzmocni jednak podstawy, na których zostanie oparty akt poświadczenia dziedziczenia, w którym ma zostać wymieniony nieżyjący spadkobierca. Pochodzące od sądu albo od notariusza potwierdzenie praw do spadku po takim spadkobiercy ma bowiem moc wiążącą w obrocie prawnym (por. art. 1025 § 2 k.c.). Natomiast w sytuacji, gdy prawa te nie zostały jeszcze stwierdzone, uczestnicy czynności, w tym wszyscy wchodzący w rachubę jako spadkobiercy nieżyjącego spadkobiercy, będą musieli złożyć przed notariuszem osobne i wyczerpujące oświadczenia co do porządku dziedziczenia także po tej osobie¹⁸. Oświadczenia te notariusz powinien zamieścić w protokole dziedziczenia.

Druga z kwestii, którą można dodatkowo poruszyć w glosie, ściśle wiąże się z problemem uprawnienia do składania oświadczeń zamieszczanych w protokole dziedziczenia. Notariusz odbiera te oświadczenia od wszystkich osób, które uczestniczą jako zainteresowani w sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia. Świadczy o tym treść art. 95b i art. 95c § 1 pr. o not. W tej sytuacji stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym notariusz może sporządzić akt poświadczenia dziedziczenia również wtedy, gdy jeden ze spadkobierców powołanych do dziedziczenia nie żyje, zawiera w sobie *implicitie* tezę, że do złożenia oświadczeń na potrzeby protokołu dziedziczenia są uprawnieni także spadkobiercy nieżyjącego spadkobiercy. Teza ta dotychczas nie była jednak zupełnie oczywista.

¹⁷ Do poglądu tego, jak można przyjąć, przychylił się także Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale, skoro stwierdził w niej, że interesów spadkowych nieżyjących spadkobierców bronią wówczas „dalsi żyjący spadkobiercy ustawowi i testamentowi oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako tacy spadkobiercy”.

¹⁸ W oświadczeniach tych powinno zostać wyjaśnione m.in., czy nieżyjący spadkobierca pozostawił osoby powołane do spadku po nim na podstawie ustawy, czy sporządził testament, czy były składane oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, czy zostało wydane orzeczenie dotyczące niegodności dziedziczenia oraz czy były zawierane umowy w przedmiocie zrzeczenia się dziedziczenia po nim.

Oświadczenia składane w protokole dziedziczenia są w swym charakterze bardzo zbliżone do oświadczeń objętych zapewnieniem spadkowym, które przyjmowane jest w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku¹⁹. Środki te służą do ustalenia, że nie ma innych spadkobierców niż ujawnieni w postępowaniu przed notariuszem albo przed sądem. W art. 671 § 1 k.p.c. przewidziano jednak wyraźnie, że zapewnienie może zostać złożone przez zgłaszającego się spadkobiercę. Przepis ten w tym zakresie nieco różni się od swego poprzednika, którym był art. 70 § 1 post. spadk.²⁰ Zgodnie z jego treścią zapewnienie, że nie ma innych osób uprawnionych do dziedziczenia, mogło zostać złożone przez zgłaszającego się w protokole sądowym lub w akcie notarialnym. Pod rządem tej regulacji w postanowieniu z dnia 22 kwietnia 1950 r.²¹ Sąd Najwyższy uznał, że dopuszczalne jest stwierdzenie praw do spadku na rzecz spadkobiercy zmarłego przed wszczęciem postępowania o stwierdzenie praw do spadku, a wówczas do zgłoszenia wniosku o stwierdzenie praw do spadku i do złożenia zapewnienia uprawniony jest spadkobierca zmarłego spadkobiercy. Pogląd ten został następnie w pełni zaakceptowany w piśmiennictwie²². Zmiana, która w tej mierze wystąpiła w związku z wejściem w życie kodeksu postępowania cywilnego, polegała na tym, że zapewnienie mógł odtąd złożyć nie każdy zgłaszający się, lecz tylko zgłaszający się spadkobierca. Początkowo do tej zmiany terminologicznej nie przywiązywano większej wagi i za nadal aktualne uznawano stanowisko Sądu

¹⁹ M. Manowska, *Wybrane zagadnienia dotyczące poświadczenia dziedziczenia*, NPN 2008, nr 3, s. 42; G. Bieniek, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Rejent 2008, nr 9, s. 31-32; L. Kwaśnicka, B. Porębska, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia – wybrane zagadnienia praktyczne*, Monitor Praw. 2008, nr 24, s. 1343; B. Kordasiewicz, [w:] *System prawa prywatnego...*, s. 476; P. Borkowski, *Komentarz do ustawy...*, komentarz do art. 95b uw. 2; R. Kapkowski, *Sporządzenie aktu...*, s. 83; por. też R. Wrzecień, *Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia – próba sformułowania definicji*, Rejent 2008, nr 7-8, s. 156.

²⁰ Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz.U. Nr 63, poz. 346 ze zm.).

²¹ Wa. C. 3/50, DPP 1950, nr 7, s. 59-60.

²² Por. J. Pietrzykowski, [w:] K. Lipiński, J. Pietrzykowski, *Kodeks postępowania niespornego...*, s. 274 i 278; J. Policzkievicz, [w:] J. Policzkievicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie niesporne*, Warszawa 1962, s. 241.

Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 22 kwietnia 1950 r.²³ Z czasem jednak zwyczaj powoływania się na to orzeczenie uległ zatarciu²⁴ i o ile teza, że spadkobierca zmarłego spadkobiercy jest uprawniony do domagania się stwierdzenia nabycia spadku wciąż była powszechna, o tyle zanikł pogląd, że taki spadkobierca może również złożyć zapewnienie spadkowe²⁵. Obecnie można nawet spotkać kategoryczne stanowisko, że niedopuszczalne jest złożenie zapewnienia spadkowego przez następcę prawnego spadkobiercy²⁶. Nie ma jednak żadnych podstaw do wniosku, że nowe – w porównaniu z treścią art. 70 § 1 post. spadk. – brzmienie art. 671 § 1 k.p.c. zostało nadane właśnie w celu wyeliminowania takiej możliwości²⁷.

Opisany problem interpretacyjny nie często powstaje w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. W postępowaniu tym za dowód, że nie

²³ Na orzeczenie to powołał się J. P i e t r z y k o w s k i, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Z. Resich, Warszawa 1972, t. 3, s. 1040 i 1042. Pogląd, że do złożenia zapewnienia uprawniony jest spadkobierca zmarłego spadkobiercy wyraził jeszcze L. R e s z c z y ń s k i, *Przyjęcie i odrzucenie spadku. Stwierdzenie nabycia spadku i ochrona spadkobiercy. Odpowiedzialność za długi spadkowe*, CZSNP Katowice 1965/66, z. 32, s. 30.

²⁴ Zrezygnował z niego J. P o l i c z k i e w i c z, [w:] J. P o l i c z k i e w i c z, W. S i e d l e c k i, E. W e n g e r e k, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973, s. 266-267; zob. też W. S i e d l e c k i, [w:] *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1987, s. 750.

²⁵ Wymienione postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1950 r. przytoczył jednak J. G u d o w s k i, *Kodeks postępowania cywilnego. Tekst, orzecznictwo, piśmiennictwo*, Warszawa 1998, t. 2, s. 1099. Ostatnio do orzeczenia tego odwołał się również B. K o r d a s i e w i c z, [w:] *System prawa prywatnego...*, s. 461, przyp. 16 i s. 466 przyp. 41, który nadto wyraźnie wyartykułował pogląd, że zapewnienie spadkowe po śmierci spadkobiercy może złożyć także jego spadkobierca. Autor ten uznaje natomiast, że śmierć któregokolwiek ze spadkobierców co do zasady wyłącza możliwość sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia (por. przyp. 3).

²⁶ M. U l i a s z, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 973.

²⁷ Por. M. L i s i e w s k i, *Nowy kodeks postępowania cywilnego. (Zmiany w postępowaniu cywilnym obowiązującym przed 1.1.1965 r.)*, Palestra 1965, nr 6, wkładka s. 82. Autor stwierdził, że w art. 671 § 1 k.p.c. w porównaniu z art. 70 § 1 post. spadk. pominięto jedynie część po wyrazie „się”, czyli fragment wskazujący na to, że zapewnienie mogło zostać złożone w protokole sądowym lub w akcie notarialnym.

ma innych spadkobierców, wystarczy zapewnienie złożone przynajmniej przez jednego spadkobiercę²⁸. W razie zatem śmierci jednego spośród kilku spadkobierców zapewnienie spadkowe może zostać odebrane od innego żyjącego spadkobiercy. Pogląd wyrażony w głosowanej uchwale opiera się na domyślnym założeniu, że spadkobierca nieżyjącego spadkobiercy jest uprawniony do złożenia w protokole dziedziczenia oświadczeń co do porządku dziedziczenia po spadkodawcy swego spadkodawcy. Oświadczenia tego rodzaju przed sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia muszą bowiem złożyć wszyscy zainteresowani uczestnicy tej czynności notarialnej. Akceptując to stanowisko, nie można równocześnie odrzucać rozpowszechnionej pod rządem postępowania spadkowego tezy, że także w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku spadkobierca nieżyjącego spadkobiercy jest uprawniony do złożenia zapewnienia spadkowego, skoro pomiędzy tym dowodem a oświadczeniami składanymi w protokole dziedziczenia występują bardzo istotne podobieństwa konstrukcyjne. Ten pogląd z kolei pozwala przyjąć, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, jeżeli wszyscy spadkobiercy nie żyją, nie jest co do zasady wymagane wzywanie zainteresowanych przez ogłoszenie, albowiem zapewnienie może zostać złożone przez spadkobiercę kogoś z nieżyjących spadkobierców (art. 672 k.p.c.). To zapatrywanie uprawnia natomiast do stwierdzenia, że notariusz może sporządzić akt poświadczenia dziedziczenia nie tylko wtedy, gdy jeden ze spadkobierców powołanych do dziedziczenia nie żyje, lecz także wówczas, gdy wszyscy spośród tych spadkobierców nie żyją. Istnienie podstaw do odmowy sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia z powodu śmierci spadkobiercy należy bowiem łączyć ze stanem, w którym w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy zachodziłaby potrzeba wezwania spadkobierców przez ogłoszenie²⁹ (por. np. art. 95e § 2 pkt 3 pr. o not.). Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia powinno być zatem dopuszczalne w każdym wypadku, gdy zapewnienie spadkowe

²⁸ J. G u d o w s k i, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, t. 3, s. 370; T. D e m e n d e c k i, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2008, s. 942.

²⁹ Zob. M. M a n o w s k a, *Wybrane zagadnienia...*, s. 42.

może zostać uznane za wystarczający dowód, że nie ma innych spadkobierców. Taka sytuacja zachodzi także wtedy, gdy żaden ze spadkobierców nie żyje, a w postępowaniu mającym na celu potwierdzenie praw do spadku zgłaszają swój udział wszyscy następcy prawni tych spadkobierców. Ze względu na okoliczności faktyczne rozstrzyganego zagadnienia Sąd Najwyższy oczywiście nie musiał zajmować się tą kwestią prawną. Uwzględniając jednak założenia, które legły u podstaw uchwały, należy opowiedzieć się za rozwiązaniem tej kwestii w przedstawiony sposób.

Dr Marcin Walasik
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu